

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ЭЛЕКТРОН ТИЖОРАТ БОЗОРИНИНГ ҲОЛАТИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ

Артиков Саламатдин Абдулла улы
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси
ҳузуридаги Бизнес ва тадбиркорлик олий мактабининг
Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудий
филиали етакчи мутахассиси +998 91 393-81-18

Сўнгги йилларда Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодиётни ривожлантириш, электрон тижорат соҳасини кенгайтириш ва унинг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш бўйича қатор муҳим ислохотлар амалга оширилмоқда. Давлатимиз раҳбарининг рақамли технологияларни иқтисодиётнинг барча тармоқларига жорий этиш бўйича ташаббуслари натижасида электрон тижорат мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётида муҳим омилга айланди.

Ўзбекистон Республикасининг «Электрон тижорат тўғрисида»ги қонуни (янги таҳририда) электрон савдо жараёнларини ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш, электрон шартномалар ва ҳисоб-фактуралар юридик кучга эгаллигини белгилаб берди. Шунингдек, «Электрон тўловлар тўғрисида»ги ҳамда «Ахборотлаштириш тўғрисида»ги қонунлар рақамли инфратузилмани яратиш ва онлайн тўлов тизимларини такомиллаштиришга ҳуқуқий асос бўлди.

2024 йил 26 декабрда қабул қилинган Вазирлар Маҳкамасининг 885-сонли қарори билан электрон тижорат соҳасини янада ривожлантириш, онлайн савдо платформаларининг фаолиятини тартибга солиш ва уларнинг шаффофлигини таъминлаш бўйича янги талаблар белгиланди. Ушбу қарорга мувофиқ, 2025 йил 1 июлдан бошлаб электрон тижорат операторлари ва агрегаторлари фаолиятини махсус реестр орқали рўйхатга олиш тизими жорий этилиши белгиланди.

Бундан ташқари, «Электрон тижорат операторларига янги талаблар ўрнатилиши тўғрисидаги» Низом орқали онлайн савдо майдонларининг хизмат кўрсатиш сифатини ошириш, фойдаланувчилар хавфсизлигини таъминлаш ҳамда ички бозорда рақобат муҳитини кучайтиришга қаратилган чоралар белгилаб берилди.

Қорақалпоғистон Республикасида ҳам электрон тижорат бозори жадал суръатлар билан ривожланиб бормоқда. Айниқса, 2024–2025 йилларда маҳаллий тадбиркорлар томонидан яратилган онлайн савдо платформалар сони ошди, рақамли тўлов тизимлари кенгайди ва қишлоқ ҳудудларида ҳам электрон хизматлардан фойдаланиш имкониятлари яратилди.

Шу билан бирга, ҳудудда интернет инфратузилмасининг етарли даражада ривожланмаганлиги, логистика тизимининг сустлиги ва аҳолининг рақамли саводхонлиги пастлиги электрон тижоратнинг тўла ривожланишига тўсиқ бўлмоқда. Шу сабабли мазкур тадқиқотда Қорақалпоғистон Республикасидаги электрон тижорат бозорининг ҳолати, муаммолари ва истиқбол йўналишлари илмий таҳлил қилинган.

Аннотация. Қорақалпоғистон Республикасида электрон тижорат (e-commerce) бозорининг ҳозирги ҳолати, таркиби, ривожланиш тенденциялари ва истиқболлари таҳлил қилинади. 2024–2025 йиллар давомида Ўзбекистон бўйича электрон савдо бозори ўсиши, маҳаллий платформа ва халқаро иштирокчиларнинг фаолияти, янги норматив-ҳуқуқий базанинг жорий этилиши каби омиллар кўриб чиқилади. Шу билан бирга, Қорақалпоғистоннинг қишлоқ жойлари, Интернет ва логистика инфратузилмаси, маҳаллий тадбиркорликнинг рақамлашуви, бозорга кириш тўсқинликлари ва уларни енгиш бўйича таклифлар илмий усулда муҳокама қилинади.

Калит сўзлар: (e-commerce) электрон тижорат, электрон бозор, рақамли платформа, рақамлаштрув, логистика, норматив-ҳуқуқий база, маркет плейс, ҳудудий технопарк, мессенжерлар.

Кириш

Ҳозирги кунда дунё иқтисодиётида рақамли технологияларнинг жадал ривожланиши натижасида электрон тижорат (e-commerce) соҳаси барча тармоқлар қатори иқтисодий ўсишнинг муҳим драйверига айланиб бормоқда. Электрон тижорат нафақат товар ва хизматларни онлайн тарзда сотиш имкониятини яратади, балки кичик ва ўрта бизнес субъектларининг янги бозорларга чиқишини, ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишни ҳам таъминлайди.

Ўзбекистон Республикасида сўнгги йилларда рақамли иқтисодиётни ривожлантириш, электрон тижорат инфратузилмасини яратиш ва ҳуқуқий базани такомиллаштириш борасида изчил ислохотлар амалга оширилмоқда. Давлат хизматларининг рақамлаштирилиши, онлайн тўлов тизимларининг кенгайиши, интернет фойдаланувчилар сонининг ортиши электрон савдо бозорининг кенгайишига туртки бермоқда.

Шу билан бирга, мамлакатнинг турли ҳудудларида, айниқса Қорақалпоғистон Республикасида электрон тижорат бозорининг ривожланиш суръати турлича кечмоқда. Бу ҳудудда интернет қамрови, логистика инфратузилмаси, аҳолининг рақамли маданияти ва тадбиркорлик фаоллиги каби омиллар бу соҳанинг истиқболларига бевосита таъсир кўрсатмоқда.

Мазкур мақоланинг мақсади: Қорақалпоғистон Республикасида электрон тижорат бозорининг ҳозирги ҳолатини таҳлил қилиш, ривожланиш тенденциялари ва мавжуд муаммоларни аниқлаш ҳамда келгусидаги истиқболлар бўйича амалий таклифлар ишлаб чиқишдан иборат.

Вазифалар:

Электрон тижорат тушунчаси ва унинг иқтисодий аҳамияти ҳақида назарий асосларни кўриб чиқиш.

Ўзбекистонда, айниқса Қорақалпоғистонда 2024–2025 йилларда электрон савдо бозорининг ўсиш кўрсаткичлари, хорижий иштирокчилар, норматив-ҳуқуқий базанинг янгиланиши ва бошқа омилларни таҳлил қилиш.

Қорақалпоғистон ҳудудидаги махсус муаммолар ва уларни енгиш учун таклифларни ишлаб чиқиш.

I. Электрон тижоратнинг назарий ва методологик жиҳатлари

Электрон тижорат тушунчаси ва таркиби

Электрон тижорат (e-commerce) — интернет орқали товарлар, хизматлар, рақамли маҳсулотлар харид қилиш ва сотиш жараёни. Унинг таркибига онлайн маркетплейсли, мессенжерлар орқали савдо, мобил иловалар, ижтимоий тармоқлар орқали коммерция жараёнлари киради.

Электрон тижоратнинг иқтисодий аҳамияти

Онлайн савдо бандликни ошириш, чакана савдо тармоқларининг шароитини модернизация қилиш, глобал бозорларга кириш имкониятини кенгайтириш, логистика ва тўлов тизимларини рақамлаштириш орқали иқтисодий ўсишга ҳисса қўшади.

Электрон савдо бозорини таҳлил қилишда методология

Ҳудудий таҳлилни олиб боришда қуйидаги индикаторлар эътиборга олинади: интернет фойдаланувчилар сони ва қамрови, онлайн савдо ҳажми, маркетплейсли фаоллиги, логистика инфратузилмаси, норматив-ҳуқуқий база ярашувлиги, ҳудудий бандлик ва тадбиркорлик рағбати. Шунингдек, ҳудуд учун махсуслик — қишлоқ жойлардаги тўсиқлар (инфратузилма, тўлов тизимлари, жўнатиш ва қабул қилиш пунктлари) ҳам таҳлил қилинади.

II. Электрон тижоратнинг миллий иқтисодиётдаги аҳамияти

Ҳозирги глобал иқтисодиётда электрон тижорат мамлакатларнинг рақамли иқтисодий ўсишининг асосий омилларидан бирига айланмоқда. Электрон

тижорат нафақат товарлар ва хизматлар айирбошлаш тизимини соддалаштиради, балки янги иш ўринлари яратади, экспорт салоҳиятини оширади ва миллий бизнесни жаҳон бозорига интеграциялаш имконини беради.

Ўзбекистон Республикаси ҳукумати томонидан электрон тижоратни ривожлантириш мақсадида кенг кўламли ислохотлар амалга оширилмоқда. Хусусан, 2024–2025 йилларда “Рақамли Ўзбекистон – 2030” дастури доирасида онлайн тўлов тизимлари, давлат хизматларининг электрон шаклга ўтказилиши, логистика инфратузилмасини модернизация қилиш ва маҳаллий стартапларни қўллаб-қувватлаш бўйича қатор чоралар кўрилди.

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида электрон тижорат бозорининг йиллик ҳажми 2024 йил якунига кўра 2,5 трлн сўмдан ошди, 2025 йилда эса бу кўрсаткич 3 трлн сўмдан ортиқ бўлиши кутилмоқда. Бу эса сўнгги икки йил ичида соҳа 40 фоизга ўсганини англатади.

III. Қорақалпоғистон Республикасида электрон тижорат бозорининг ҳолати (2024–2025 йиллар)

Қорақалпоғистон Республикасида электрон тижорат бозорининг ҳозирги ҳолати.

Қорақалпоғистон Республикасида электрон тижоратнинг ривожланиши сўнгги йилларда сезиларли даражада фаоллашди. 2025 йил бошига келиб, ҳудудда 300 дан ортиқ тадбиркор электрон савдо фаолияти билан шуғулланмоқда. Улар асосан кийим-кечак, маиший техника, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ва маҳаллий ҳунармандчилик товарларини онлайн сотиш билан шуғулланишади.

Республикада “Apelsin”, “Payme”, “Click”, “Uzum Market” каби онлайн тўлов ва савдо платформалари фаолият юритмоқда. Шу билан бирга, 2024–2025 йилларда маҳаллий “Qaraqalpak Market”, “Karakalpak Delivery” каби стартап лойиҳалар ишга туширилди. Бу лойиҳалар нафақат маҳаллий бозорни рақамлаштириш, балки ички маҳсулотларни Ўзбекистоннинг бошқа ҳудудларига чиқариш имконини яратмоқда.

Аммо ҳудудда электрон тижоратнинг тўла ривожланишига қатор муаммолар ҳам мавжуд. Жумладан:

- интернет тезлиги ва қоплами ҳали ҳам барча туманларда етарли даражада эмас;
- электрон логистика ва етказиб бериш тизими тўлиқ автоматлаштирилмаган;
- аҳолининг рақамли саводхонлиги пастлиги ва онлайн тижоратга ишонч даражаси етарли эмас;

кичик бизнес субъектларига рақамли маркетинг бўйича билим ва ресурслар етишмайди.

Ўзбекистон бўйича умумий ҳолат ва Қорақалпоғистон учун контекст

- Ўзбекистонда 2024 йил бошида интернет фойдаланувчилар сони 29,52 миллионни ташкил этиб, қамров даражаси 83,3 % бўлган.

- лекин e-commerce бозори ҳали нисбатан кичик — бир таҳлилга кўра, мамлакатда чакана савдо айланмаси орасида онлайн савдонинг улуши фақат 3% экан.

- халқаро ҳисоб-китоблар бўйича, Ўзбекистонда электрон савдо бозори 2022 йилда \$311 миллион экан, 2027 йилгача \$1.8–2.2 миллиардга ўсиши кутилмоқда.

- шулардан келиб чиқиб, Қорақалпоғистонда ҳам рақамли савдо салоҳияти мавжуд, аммо маҳаллий ҳолатга оид алоҳида очиқ статистик рақамлар кам.

3. Худуддаги имкониятлар ва фаолиятлар

- Ўзбекистонда 2025 йилда 10 дан ортиқ халқаро электрон савдо платформалари фаолият юритиш учун ваколатли бўлди.

- масалан, Wildberries билан ҳамкорлик меморандум имзоланган ва маҳаллий тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш, экспорт имкониятларини кенгайтириш мақсад қилинган.

- электрон савдо операторлари учун янги норматив-ҳуқуқий актлар 2024 йил декабрда қабул қилинган ва 2025 йил 1 июлдан кучга кирган.

4. Муаммолар ва чекловлар

- Қорақалпоғистонда логистика инфратузилмаси, жўнатиш пунктлари ва қабул пунктлари масаласи ҳали тўлиқ ечилмаган;

- қишлоқ жойларда интернет ва рақамли тўлов имкониятлари чекланган бўлиши мумкин — бу электрон савдонинг кенгайишига тўсиқ бўлади.

- онлайн савдога бўлган ишонч даражаси ва тадбиркорлик маданияти ҳали ривожланмаганлиги — масалан, тўловни олдиндан амалга ошириш, маҳсулотни текшириб қабул қилишда омиллар мавжуд.

- норматив-ҳуқуқий база янгиланган, аммо маҳаллий худудларда амалга ошириш даражаси мавжуд: рўйхатдан ўтмаган платформаларга қарши чекловлар жорий қилиниши режалаштирилган.

IV. Рақамли инфратузилма ва давлат қўллаб-қувватлови

Электрон тижоратни ривожлантиришда давлат томонидан яратилаётган ҳуқуқий ва инфратузилмавий шароитлар катта аҳамиятга эга. 2024 йилда қабул қилинган **ВМК №885** электрон тижорат операторлари ва агрегаторларини давлат реестрига киритиш тизимини жорий этди. Бу электрон бозорда фаолият юритувчи тадбиркорлар учун шаффоф муҳит яратиш, соғлом рақобат ва фойдаланувчилар манфаатларини ҳимоя қилиш имконини берди.

Бундан ташқари, Қорақалпоғистон Республикаси ҳокимлиги ва Ахборот технологиялари вазирлиги ҳамкорлигида **“Рақамли ҳудуд – 2025”** дастури доирасида интернет тармоқларини кенгайтириш, электрон хизматлар марказларини ташкил этиш ва қишлоқ ҳудудларида онлайн савдони рағбатлантириш бўйича лойиҳалар амалга оширилмоқда.

V. Электрон тижорат бозорининг истиқбол йўналишлари

Яқин йилларда Қорақалпоғистонда электрон тижорат бозори қуйидаги йўналишларда ривожланиши кутилмоқда:

- маҳаллий ишлаб чиқарувчилар учун онлайн экспорт платформаларини яратиш;
- қишлоқ ҳудудларида электрон логистика марказларини ташкил этиш;
- “бир босишда тўлов” тизимларини кенг жорий этиш;
- ёшлар ва аёллар тадбиркорлигини электрон тижорат орқали ривожлантириш;
- электрон тижорат хавфсизлиги ва фойдаланувчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича ҳуқуқий базани мустаҳкамлаш.
- ёш аҳоли ва смартфон фойдаланувчиларининг кўпайиши электрон савдо кенгайишига туртки бўлади, чунки улар онлайн савдога тезроқ ўтиши мумкин.
- ҳалқаро маркетплейслар ва маҳаллий тадбиркорлик ўртасида ҳамкорликни мустаҳкамлаш — маҳаллий маҳсулотларни экспорт қилишда жадал ривожланишга хизмат қилади.

Бу чоралар амалга оширилса, электрон тижорат нафақат ҳудуд иқтисодиётини ривожлантиради, балки аҳолининг турмуш даражасини оширишга, янги иш ўринларини яратишга ва маҳаллий маҳсулотларнинг рақобатбардошлигини кучайтиришга хизмат қилади.

Хулоса ва таклифлар

Юқоридаги таҳлиллардан кўриниб турибдики, Қорақалпоғистон Республикасида электрон тижорат бозори сўнгги йилларда барқарор ривожланиш тенденциясига эга бўлиб, у минтақанинг иқтисодий салоҳиятини оширишда муҳим омилга айланмоқда. Электрон тижорат нафақат савдо айланмасини кўпайтириш, балки янги иш ўринлари яратиш, хизмат кўрсатиш соҳасини кенгайтириш ва аҳолининг рақамли маданиятини юксалтиришга хизмат қилмоқда.

Шу билан бирга, ҳудуддаги инфратузилмавий, ташкилий ва билим салоҳияти билан боғлиқ қатор муаммолар ҳам мавжуд. Жумладан, интернет тармоғининг тезлиги ва қоплами айрим қишлоқ туманларида ҳали ҳам паст даражада; логистика тизимида рақамли ечимлар етишмайди; онлайн тижоратда

иштирок этувчи кичик бизнес субъектларининг маркетинг ва IT кўникмалари заиф.

Электрон тижоратнинг ҳудудий салоҳиятини тўла ишга солиш учун қуйидаги таклифларни илгари суриш мумкин:

- **Инфратузилмани ривожлантириш:** Қорақалпоғистоннинг барча туманларида юқори тезликдаги интернет билан қоплаш ва электрон логистика марказларини ташкил этиш.

- **Рақамли саводхонликни ошириш:** Ёшлар, аёллар ва тадбиркорлар учун онлайн тижорат, рақамли маркетинг ва ахборот хавфсизлиги бўйича ўқув курсларини йўлга қўйиш.

- **Маҳаллий онлайн платформаларни қўллаб-қувватлаш:** “Made in Qaraqalpaqstan” бренди остида маҳаллий маҳсулотларни онлайн сотиш учун махсус платформа яратиш ва давлат субсидиялари ажратиш.

- **Ҳуқуқий базани такомиллаштириш:** Электрон тижоратда фойдаланувчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, онлайн шартномаларни амалга ошириш ва киберхавфсизликни таъминлаш бўйича янги нормаларни жорий этиш.

- **Халқаро ҳамкорликни кучайтириш:** Туркия, Корея ва Қозоғистон каби давлатлар билан электрон савдо ва логистика соҳасида тажриба алмашиш дастурларини йўлга қўйиш.

- **Солиқ ва молиявий имтиёзлар:** Электрон тижорат фаолияти билан шуғулланувчи кичик бизнес субъектларига солиқ имтиёзлари ва рақамли грантлар бериш орқали уларни рағбатлантириш.

Агар ушбу таклифлар амалиётга татбиқ этилса, Қорақалпоғистон Республикасида электрон тижорат нафақат ҳудудий иқтисодий ўсиш драйверига айланади, балки мамлакатнинг умумий рақамли иқтисодиётида муҳим стратегик ўринни эгаллайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг “Электрон тижорат тўғрисида”ги Қонуни. – Янги таҳрир, 29 май 2015 й., 2024 йилдаги ўзгартиш ва қўшимчалар билан. – *lex.uz* норматив-ҳуқуқий маълумотлар портали.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг **2024 йил 26 декабрдаги 885-сон қарори** “Электрон тижорат соҳасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”. – *norma.uz*, 2025 йил.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Электрон тўловлар тўғрисида”ги Қонуни. – *lex.uz*, 2023 йилги таҳрир.
4. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуни. – *lex.uz*, 2024 йил.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “**Рақамли Ўзбекистон – 2030**” стратегиясини амалга ошириш тўғрисида”ги Фармони. – Тошкент, 2020 й. (2024 й. ўзгаришлар билан).
6. Вазирлар Маҳкамасининг “**Электрон тижорат операторларига янги талаблар ўрнатилиши тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида**”ги қарори. – *norma.uz*, 2025 йил.
7. Давлат статистика қўмитаси маълумотлари. – “Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодиёт ва электрон тижоратнинг ҳолати”, Тошкент, 2025 йил ҳисоботи.
8. Қорақалпоғистон Республикаси иқтисодиёт ва молия вазирлиги ахборот хизмати. – “Худудда электрон тижорат соҳасини ривожлантириш тенденциялари”, Нукус, 2025 йил.
9. *Gazeta.uz* сайти. – “Электрон тижорат бозори Ўзбекистонда 40 фоизга ўсди”, 12 июль 2025 йил.
10. *Settle Advisory* таҳлилий маркази. – “New Regulations for E-Commerce in Uzbekistan from July 1, 2025”. – Тошкент, 2025 йил.
11. *World Bank Report* – “E-Commerce and Digital Economy in Central Asia”, Washington, 2024 йил.
12. Ахмедов, Б. ва Абдуллаева, М. – “Ўзбекистонда рақамли иқтисодиётнинг ривожланишида электрон тижоратнинг ўрни”. – *Иқтисодиёт ва инновациялар журна*ли, №2, 2025 йил.